

Pieldner Judit

BELSŐ VIZEKEN KALÓZKODÓ
(MEGJEGYZÉSEK LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ: TÁVOLSÁGTARTÁS¹
CÍMŰ KÖTETÉHEZ)

„Elkezdeni valamit annyit tesz, mint a priori folytatni. A folytatásban a kezdet is feltárul, a folytatás a tulajdonképpeni kezdet” (Peter Sloterdijk)²

Lövétei Lázár László második kötetével – még mindig –, és talán ugyanabba a – nehéz helyzetbe hozza a versolvasót. A jellegzetesen lövéteis beszédmód azonnal leszereli a bármiféle külső előfeltevésekkel és elvárásokkal felfegyverkezett olvasói beállítódást, vagy az esetleg más hangokkal való hasonlítás intencióját (például a transzközép lírikusaival – Fekete Vince, Sántha Attila, Orbán János Dénes, László Nonó –, akik, eltekintve költészetük irányzatos, programatikus jellegétől, valamennyien önálló, egymással közös nevezőre nemigen hozható költészetet művelnek,), vagy éppenséggela „dobozolásra”, a (fiatal – erdélyi -) magyar költészet kánonjának térképén való elhelyezésre irányuló kísérleteket. Az első kézből nem túl tartalmas minősítésekkel illethető, „sajátos”, „egyéni”, „arccal és hanggal rendelkező” líra szinte ugyanezekkel a szavakkal követeli ki az ellene irányuló lehetséges vádbeszédet is: a hangvétel, úgy tűnik, önmagát ismétli, mindkét eddigi kötetet ugyanaz a – nem túl bő formai változatokat termő – hang beszéli végig.

Lövétei beszédmódjában keresve sem találni a kortárs fiatal líra (nem egységesítő szándékkal fogalmazok így, csak viszonyítási alapként) által alakított versolvasói elvárást beteljesítő elemeket: a különböző, leginkább a köznyelvit is magába olvasztó nyelvi regiszterekben megsokszorozódó vokalitást, ebből fakadóan az ének manapság divatos, több beszélő énré való szétszórását, a – legtöbbször a költői próbálkozásoknak betudható –

¹ Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000.

² Peter Sloterdijk: Világra jönni – szót kapni. Pécs, 1999. 50.

hangnem- és stílusvariációkat, a vallomásos, szubjektivizáló, reflexióra hajló önkifejezési mód intertextuális nyelvjátékokkal történő leváltását, vagy a poetizáltságtól a depoetizáltságig tartó skála végigjárását. A kötet ehelyett egy meglehetősen belterjes, önelemző és helyzetelemző beszédmódot kínál, egy lehetséges – költői? életbeli? vagy a kettő nem választható el egymástól? – magatartásmód hiposztázisait járja körül. Az önelemzés elemzésével azonban nem igazán jutnánk többre, mint hogy megismételjük azokat a gesztusokat, amelyeket a beszélő önmagán kipróbált. Ehelyett kövessük inkább a „mottóvers” olvasási utasításként is értelmezhető felhívását: lépjünk a dolgok, a versek közé, *in medias res*, „toronyiránt”.

Azonnal érzékelhető valamiféle rejtett ellentmondás a címben megfogalmazódó distanciaigény, mint normatív viszonyulásmód, illetve a *Toronyiránt* résztvevő, részesülő, benneálló magatartása között. A kötet szövegei a távolság és közelség metafizikai fogalmait tárgyasítják, és az e fogalmakkal leírható viszonyrendszerben definiálják az ént körülíró lehetséges imperatívuszokat: egyrészt a távolságtartást (a „centrum” hangjaitól, formáitól, az irodalom könnyen olvasható és könnyen néven nevezhető esztétikai minőségeitől, amik helyett egy visszafogott, halk, már-már rezignált és mégis határozott beszédet kínál), másrészt a „dolgokhoz” való közelperkölést, a banális, hétköznapi és mégis üzenetképes tárgyak, történés-mozzanatok közéről való szemlélését. Kívülállást és bennelétet – ami ideális terep például az (ön)írónia számára.

Ha a két kötet alapján költészetről beszélhetünk, akkor LLL költészetéről elmondhatjuk, hogy olyan minőségekkel írható körül, amelyekkel legfőképpen a modernség horizontjaiban találkozunk: szövegei, bár töredékes történetekben, villanásokban, de egy koherens beszélő ént teremtenek. Beszédére sajátos szolipszizmus jellemző, amelyben ez a költészet folytonosságot mutat – ha már az elődkeresés elengedhetetlen – a modern líra önkereső, ego-centrikus megszólalásmódjaival.

A Lövétei-olvasás egyik kulcsa vagy feltétele a versben pontosan kimért, mintegy ritualizált időre való ráhangolódás, arra az időre, amely például a lecsúszó könyv és az utánanyuló mozdulat között teremődik a szöveg terében. Mintha minden versdarab, reflexió két gesztus közötti résbe íródna, a „még nem” és a „már nem” közé, vagy pedig a mindennapokban észrevétlenül támadó szünetekben kezdődne (folytatódna) a rituális tükörbenezés. Az önmagában való alászállásban, a mindennapok rejtett üzenetének „megfejtésében” érdekelt beszélő egyfajta introvertált, „vertikális” lírát teremt, amelynek tere és ideje befelé tágul. Éppen ezért az

alapvetően deretorizált szövegek szintaxisa is egy iteratív alakzatba íródik bele: a körmondat hossza, a csattanóra kihegyezett verszárlat, a szüntelen alkalmazott "képfelbontási technika", a szentenciaszerű, aforisztikus kijelentések, ellipszisek, paradoxonok önmaguk megismétlődő újraírási kísérleteként olvasódnak.

A kötet verseiről általánosságban elmondható, hogy példázat-jellegűek, és a példázat kettős – történet és „tanulsága” – struktúráját követik. A kötetnyitó és egyben hangadó vers például egy látszólag apró és jelentéktelen mozdulatról készített pillanatfelvétel kimerevítése, amely alkalmat ad valamiféle következtetés levonására: „Ahogy a hasamról épp lecsúszni/ készülő nyitott könyv után nyúlok/ (talán mert sosem használok könyvjelzőt:/ ennél gyorsabb reakciót még nem/ sikerült fölfedeznem magamban)/ így szeretnék mindig a dolgok/ közé lépni, ilyen magabiztosan,/ szélesebben, de nem kapkodva, (...) (Toronyiránt).

Egyrészt. Másrészt egy ezzel ellentétes tendenciaként az előzetesen megfogalmazott elv találja meg a maga analogonját a dolgok világában, valamely köznapi, elhasználódott, de hirtelen ismét jellé, jelentéssé váló gesztusban. A szövegek e két irányultság – kettős irányultság, lévén szó ugyanazon érem két oldaláról – dialógusát, illetve a dolgok/a világ/az élet, fogalmazhatunk így, szó szerinti és „figuratív” tudomásulvételének tapasztalatcseréjét próbálják megvalósítani. Az eredmény: egyfajta intellektuális „illemkódex”, amely az „önmagaság technikáinak” gyakorlatához segít hozzá. A versek a saját mérce, a belső idő, az egyéni játékszabályok kiépítésének igényét fogalmazzák meg, néhol szellemesen, néhol kesernyés szájjal, hiszen mindez lehet, hogy csak egyszerű önáltatás, akárcsak a „holnaptól lesz füldugóm/ és belső időm” fogadalma (Mindennapi spekulációinkat)

De melyik értelem a szó szerinti? Az ébredés után az álmoskönyv vagy a villásreggeli? A választás finom iróniával átszőtt könnyed mozdulat (hiszen már maga a probléma sem komoly): „Egyik szálhoz másikat kötözök,/ csak tekeredne végre le -/ pók a pádimentumra:/ villásreggeli helyett most inkább/ az álmoskönyvre vagyok kíváncsi./ Egyik szál: evezés a felszínen,/ a másik mélytengeri/ merülés lenne (...)” (Merülés is lenne). Az értelem nélküli, üres mozdulat rehabilitálása, jelentéssé olvasása önkényes is lehet: mitől mozdul el az a bizonyos virágcserep? A „keleties nyugalommal” való összpontosítás teszi, vagy egyszerűen a „síkos ablakpárkány”? „Mert én hajlamos vagyok/ mindent szó szerint érteni:/ keleties nyugalommal összpontosítani,/ míg az a virágcserep végre

elmozdul..." (Mindent szó szerint)

A kérdéssort folytatva: meddig terjed az én előírt figyelme, fegyelme? A minuciózus pontossággal – a „halálpontosság” életbevágóan fontos ebben a lírában – megrajzolt töredékek nem lépnek túl a szűk személyes szféra keretein, minden egy jól behatárolt térben és időben történik, voltaképpen a „belső vizekben kalózkodó” én önfenntartási ösztönei által, a megszokás ellenében a mindig újat felfedező megfigyelés révén fenntartott szubjektív térben és időben. A külső szféra elviselésének kényszere kihívja az autonóm szféra biztonságos határainak áttörését egy, a sajátot és idegent egymásba átfordító paradoxonnal: „Kívülről jön, állok elébe./ Amúgy ingerszegény,/ a belső életre fogadtam,/ estére tehát idegen/ szeretnék lenni:/ legyen erőm elviselni/ a hatást, gabonapálinkámba/ borókaíz ne vegyüljön.” (Ellenérzés)

A kötet a *készülődés* (nem pedig a készenlét) állapotrajza. Ebből eredeztethető a szövegekben létrejövő feszültség, mondhatni „statikus izgalom”. Az állóképek, zsánerek (a „fülketörténetek” majdnem-találkozásai, kudarcba fúló párbeszédkísérletei), valamint a reflexiók modalitása – kevés kivétellel, amikor az emlékezés is tematizálódik, például a *Tetvóagyat ébreszt az emlékezés* című, két versből álló miniciklusban –, a jelen idő és a feltételes mód. Mindig a pillanat feszültsége a döntő. Ezen áll vagy bukik a kimenetel – ami pedig kérdéses, legalábbis nem témája a szövegeknek, hiszen mintegy felfüggesztődik a jó értelemben „poénos” zárlatokban. A másodszori újrakezdés még elvileg lehetséges, „de kettőnél több próbálkozás ne legyen/, túl lenne az már a türelmi határon,/ fogalmazásbeli bakik, hányinger,/ érzelmi válság követné, (...) (Távolságtartás). A versekben tételeződő momentum nem más, mint a készülődés, az újrapróbálkozás profán-szokrális pillanata. És akár egy Borges-novellában: ott ér véget a szöveg, ahol egy döntés megszületett, ahol a kezdet sejthető. A távolságtartás paradox módon a ráhangolódás, a dolgok közé való lépés előfeltétele, ami megteremti a jelenlét és a távollét, a szó szerinti és metaforikus olvasat (gondolok itt arra, ahogyan maguk a LLL-versek olvasnak) dialógusát.

A kötetből elég világosan kirajzolódik, mit tart költészetnek a szerző: az „apró képekben”, részletekben feltáruló reflexió lehetőségét, a gondolat tárgyakhoz mért arányosságát, a kényszerrel és a rutinnal szemben tanúsított szertartásos könnyedséget, a nyelv, a mondat feszességét, a renddel szemben a véletlent, a folyamattal szemben a beékelődő rést, a konkrétan az elvonhatót, de mindenekelőtt a kérdezést a válasszal

szemben: "Ha fölteszem a kérdést,/ nem csináltam semmit/ (de van legalább/ egy fölített kérdésem)./ Ha megválaszolom a kérdést,/ nem marad semmim." (*Mindent szó szerint*). Mindehhez pedig elengedhetetlenül szükséges egy kis, Térey módján fogalmazva, "természetes arrogancia". Valamint tartás és távolság.

Úgy vélem, nem kell föltétlenül azt kérdeznünk egy erdélyi költőtől, hogy mitől erdélyi, vagy mennyiben és miért nem az. S talán már annak is lejárt az ideje, hogy a képviselési modelltől való eltérés léptékében, a vállalt "szerep" vagy az attól való tüntető elszigetelődés összefüggésében gondoljuk el a költészet értékét. LLL kötetében elszórt utalásokat olvashatunk egy "huzatos régióra", e régió helyneveire, az "alpesi hegyvidékre". Ettől azonban még nem lesz költészete sem lokális, sem univerzális, sem ideologikus, sem ideológiáktól mentes. A régió itt pusztán az önmeghatározás kényszerű és adott feltételeként, háttereként létezik, nem más, mint a kötetben megvalósuló énteremtés, a vállalt, de mégis objektívan szemlélt szubjektivitás, tagadhatatlan önéletrajziség egyik alakzata.

A kérdésem inkább a következő: meddig vihető tovább ez a szűkszavú, csiszolt, töredékes történetekben reflektáló, mégis egységesülő, egymásba íródó és egy lélegzetvétellel, "kurzívan" olvasható beszédmód, „költői hang”? Bár a válaszadás szerzőnknek nem zsánere (lásd a fentebb idézett, a kötetben lapszélre is kiemelt aforisztikus szövegrészt), mégis hagyjuk őt magát válaszolni egy ars poetica-szerű, saját, eddigi és további költészetére is vonatkoztatható felismeréssel: „mert bárhol hagyjuk abba,/ ami körbefut, csakis jó kezdet lehet” (*Jó kezdet lehet*).